

DILEMMA

Marie Aakre om reflekterende hverdagskultur

Navn: Marie Aakre

Bakgrunn: Leder Rådet for sykepleieetik

E-post: marie.aakre@sykepleieforbundet.no

Veien til erfaringsklokskap

Det er lite å lære i tause kulturer, og umoralske handlinger får lettere plass.

Spørsmålet dukker opp på alle slags seminarer om praktisk etikk. På ulike vis styrkes refleksjonsarbeidet i sykehjem og i hjemmetjenester. Men så dukker altså spørsmålet opp: Skal det være frivillig eller obligatorisk å delta?

Hvorfor er etisk refleksjon så viktig?

Løgstrup gir et tydelig svar; den enkelte har aldri med et annet menneske å gjøre uten at han holder noe av dets liv i sin hånd. Vi vet det kan handle om lite eller mye, og noen ganger er våre roller så viktige at det faktisk handler om den andres

valg, av vår evne til å analysere verdier (verdirasjonalitet) før vi velger hvordan vi handler. Phronesis er opptatt av det som ikke kan forutbestemmes eller sikres av regler, prosedyrer og standarder, alle de uforutsigbare møtene med andre mennesker som krever spesielle overveielser, skjønnsutøvelse og gode valg her og nå.

Ingen vil stille fru Blom

Denne refleksjonssamlingen fant sted på et norsk sykehjem:

Vi satt i en sirkel på samtalerommet. Refleksjonssamlingen skulle vare i 20 minutter og jeg trekker et refleksjonskort der det står: «Ingen vil stille fru Blom. Hva gjør du?» Jeg så raskt en sterk reaksjon hos en av de ansatte, hun pustet tungt og kjempet med både gråt og sinne før hun sier: «Hvor mye skal vi egentlig tåle? I forrige uke ringte pasient n.n. på klokka hvert 10. minutt, og da jeg kom inn etter en stund sa hun rett opp i ansiktet mitt at jeg er ond og farlig. Jeg føler meg tråknet på og holder meg unna. Flere andre i gruppa gir uttrykk for forståelse og støtte. Jeg leser kortet en gang til; «Ingen vil stille fru n.n. Hva gjør du?»

Jeg ber dem snakke taust med seg selv i tre minutter før de deler med sin nabo hva de personlig vil gjøre. Det kokte i rommet, og vi avrundet med noen korte tanker om modige møter med oss selv, og barmhjertighetens idé om å tåle.

Phronesis kan ikke læres på annen måte enn å leves ut, reflekteres og modnes gjennom erfaring og dialog. Gode fagfolk kan vokse hvis de reflekterer over inntrykkene i praksis. Dette er veien til erfaringsklokskap.

Liten erfaring

De ansatte er fulle av etiske spørsmål, ubehagelige og sterke inntrykk, vanskelige valg og komplekse etiske dilemma.

Men de fleste, både ledere og ansatte er inkompetente til å snakke om dette, de har liten erfaring med etiske diskurser, de har fått lite hjelp til å implementere og forankre både sin profesjonsetikk og arbeidsplassens kjerneverdier, og føler derfor refleksjonsarbeidet truende. Funn fra sykepleiekulturer i flere land som ble presentert av Ann Callagher på ICN's internasjonale sykepleiekongress i mai bekrefter mange fellestrekk.

På spørsmålet om hvor vi sykepleiere står i moralsk praksis peker hun på;

- moralsk inkompetanse, mange opplever seg uforberedt og ukvalifisert
- moralsk blindhet (høy jobbtilfredshet, men forstår ikke hva vi ikke forstår)
- moralsk indifferens (lite samstemte, utydelighet og uenighet i hverdagskulturer)

Omsorgens kjerne handler om å bygge kulturer der barmhjertighetstanken er det sentrale. Utenfor det kvantifiserbare ligger nærværet, tilliten, roen, trøsten, meningen, verdigheten. Hverdagskulturen kan frigjøre eller hemme dette, mye avhengig av hverdagsledelse (normativt lederskap).

Ansatte i helse og omsorg opplever trange vilkår for fagutvikling og mangel på tydelige, tilgjengelige, troverdige og trygge hverdagsledere. Systematisk og langsiktig bygging av hverdagskulturen der tjenestene utføres blir derfor svært krevende. Vi vet at det særlig er bygging av refleksjonskulturer og tilbakemeldingskulturer som fremmer arbeidsglede og moralsk praksis.

I refleksjonen sier vi «jeg», ikke «man» eller «du» eller «en» når vi snakker. Vi tar plass og lukker opp dørene! Vi sier hva vi tenker for å vite hva vi mener. Vi klatrer vi på hverandres tanker, trener på lyttekompetanse. I refleksjonen deler vi oppriktige reaksjoner og gir tydelige tilbakemeldinger. Vi trener på relasjonsmot, der alles stemme må ta/få plass. Vi setter grenser

Etisk refleksjon må gjelde alle og ikke være frivillig!

liv skal lykkes eller ei. Refleksjon er viktig fordi vi har stor makt og innflytelse i våre roller, og fordi vi alle holder på med moralske og umoralske handlinger hele tiden. Sykepleie er både livsviktig og livsfarlig, avhengig av den enkeltes dømmekraft i praksis.

Reflektert praksis fremmer moralsk praksis. Sykepleiere arbeider i sårbare fortrolighetsrom med stor posisjonsmakt (innflytelse). Svein Aage Christoffersen sier i sin bok om profesjonsetikk at den profesjonelle både skal reflektere og be slutte under handlingspress.

Felles etisk refleksjon er en forutsetning for profesjonell dannelse. Vi er på jakt etter Phronesis (Aristoteles), som betyr den praktiske klokskap, og den utvikles bare gjennom trening i etisk refleksjon. Profesjonalisering av praktiske yrker forutsetter mulighet for å finslipe erfaringer, inntrykk og vurderingsevne sammen med kolleger.

Phronesis er opptatt av våre handlings-

Faste bidragsytere

Professor i sykepleie ved Universitetet i Nordland **Berit Støre Brinchmann**

Professor ved seksjon for medisinsk etikk, Universitetet i Oslo **Per Nortvedt**

for uakseptabel atferd, og hvordan vi bør gjøre det.

Sykepleierens etikkansvar

I sykepleiens yrkesetiske retningslinjer er det foreslått nytt punkt: Sykepleieren har ansvar for å anvende de yrkesetiske retningslinjer i sitt arbeid, og skaper rom for etisk refleksjon i hverdagen.

Alle former for spørrende, nysgjerrige, ettertenkende frimodige spørsmål og undringer bør prege god praksis. Refleksjon er både naturlig, og nødvendig, men må allikevel oppøves og læres i systematisk dannelsesarbeid. Det er stor forskjell på refleksjon med seg selv, med en kollega i en konkret arbeidssituasjon, og systematisk refleksjon i åpne grupper av kolleger. Det bør skilles mellom faste stunder med etisk refleksjon, diskurser om etiske dilemma, og personlig veiledning.

Etikk er alvor, det er krevende og det haster å styrke tydelighet og relasjonsmot. Vi har altfor mange skremmende eksempler på større og mindre feil som kunne vært unngått, og som i langt større grad burde fremme bevissthet og læring.

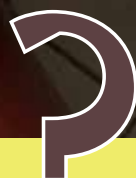
Må gjelde for alle

I Sykepleien nr. 6/2011 etterlyser redaktøren større kraft i verdidebatten. Denne betimelige etterspørsel begrunnes blant annet med det u-religiøse Norge. Etikkarbeidet kan nok ha mye med religion og livssyn å gjøre, men religion er ikke det samme som etikk. Vi er alle bærere av verdier som styrer våre valg, og vi er alle ansvarlige for å fremme moralsk praksis.

Etisk refleksjon må gjelde alle og ikke være frivillig! Mennesker som arbeider med mennesker bør være forpliktet både med å bidra til og å delta i etisk refleksjon om egen og andres innflytelse. Det er dessverre gode grunner til å spørre om sykepleiens utydelighet er et signal om manglende etisk refleksjon og identitetsdannelse i praksis. ■■■

ANSVAR: Ledere bør ikke kunne tilby helsehjelp uten at de legger til rette for fagutvikling og etisk refleksjon. Ansatte bør heller ikke påta seg det faglige ansvaret uten denne muligheten, skrier Marie Aakre. Illustrasjonsfoto: Colourbox.

Til refleksjon

- › Arbeider du i en reflekterende hverdagskultur?
- › Har dere faste refleksjonsstunder på din arbeidsplass?
- › Hva skal til for at alle deltar i systematisk etisk refleksjon hos dere?

Send din mening på epost til interaktivt@sykepleien.no, eller skriv til Sykepleien, boks 456 Sentrum, 0104 Oslo. Du kan også lese inn din reaksjon på telefon 22 04 33 65. Reaksjoner fra leserne trykkes i neste nummer.

www.sykepleien.no

Flere dilemma på sykepleien.no under fanen interaktivt.

